

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟΝ
ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

Ν. Ε. Γ. ΜΑΝΙΤΑΚΗ.

ΤΟΜΟΣ Β'

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΑ ΠΟΙΚΙΛΑ

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟΝ 2007

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

ΕΤΟΣ Β'. — ΦΥΛΛ. Η'.

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1872

ΑΡΙΘΜΟΣ 20.

Ο ΜΑΣΣΑΛΙΩΤΙΚΟΣ ΘΟΥΡΙΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δεκαετηρίδα, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐτῶν ἀπατηθέντες ἐκ τῶν διαβουκολημάτων τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς, πικρὰν τῆς εὐπιστίας αὐτῶν ἀπέτιον δίκην, ἐξερράγη ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις. Ἡ Γαλλία, νέος Προμηθεὺς τῶν ἐθνῶν, ἐδωροφόρει τοῖς λαοῖς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἀδελφότητος, ἐν ᾧ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς ἐσπάρασσε τῶν ἐμφυλίων πολέμων ὁ δαίμων· ἐγκαθιδρύουσα δὲ ἀφ' ἐνὸς πολιτισμὸν ἐπὶ νέων ὅλως στηριζόμενον βάσεων διήνοιγεν ἀφ' ἐτέρου τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καταδυναστευομένων λαῶν διὰ τῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου, ἦν ἐν ἔτει 1789 ἡ συν-

τακτικὴ συνέλευσις ἐκήρυξεν, καὶ αἰσιώτερον εἰς σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα προοιωνίζετο μέλλον.

Ἡ Ἑλλὰς πρὸ πάντων δὲν ἔμεινεν ἀναίσθητος καὶ βωβὴ πρὸς τὰ φιλελεύθερα τῆς ἐπαναστάσεως κηρύγματα. Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡὺς τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους ἡμῶν, καὶ ἐν ᾧ ὁ Θεοτόκης, Εὐγένειος ὁ Βούλγαρης, ὁ Κοραΐς ἀκολούθως, καὶ τόσοι ἄλλοι λόγιοι ἐφώτιζον τὸν ἐλληνικὸν λαὸν διὰ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἐπιστήμης, Ῥήγας ὁ Φερραῖος διέδιδε τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὰς ἀρχὰς καὶ ἐνέσπειρεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων ἀκατάσχετον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα. Εἶχε δ' ὁ Ῥήγας ψυχὴν μεγαλόφρονα καὶ γενναίαν, φλογερὸν δὲ καὶ ἀκράτητον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐνθουσιασμόν· τὰ δὲ αἰσθήματα ταῦτα διαλάμπουσιν ἐν τοῖς ἄσμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ εὐτυχῶς πε-

[ΠΑΡΘΕΝΩΝ — ΕΤΟΣ Β'.]

ρισωθέντι μέχρις ἡμῶν σχεδίῳ δημοκρατικῆς ὁμοσπονδιακῆς διοικήσεως τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν μεσογείων νήσων, τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας *). Δυστυχῶς ἡ φλογερὰ αὐτῆ ποιητικὴ φύσις ἔπεσε θῦμα ἄωρον, ἐμπλακείσα ἐν ταῖς πλεκτάναις, ἃς ἐστήσατο κατ' αὐτῆς κακούργος καὶ δολοπλόκος διπλωματία.

Ὁ Ῥήγας μεταξὺ τῶν θουρίων αὐτοῦ ἄσμάτων ἐμιμήθη καὶ τὸν Μασσαλιωτικόν, τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως τὸν θεσπέσιον ἀντίλαλον. Ἐν τῷ ἄσματι Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων, ποιηθέντι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Iken **), ἐν ἔτει 1796, ἡ πρώτη στροφή ὀλόκληρος, πρὸς δὲ καὶ ἡ ἐπὶ ἑξῆς, εἰσὶ μετὰφρασις τῆς πρώτης στροφῆς καὶ τῆς ἐπὶ ἑξῆς τοῦ Μασσαλιωτικοῦ Θουρίου. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἰς τὸ αὐτὸ περίπου πεποιήται μέτρον, καὶ ἐπὶ τῆς μουσικῆς τοῦ Μασσαλιωτικοῦ ἐψάλλετο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Γερμανοῦ ***).

Ἴδου τὸ ἄσμα τοῦ Ῥήγα·

Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων!
Ὁ καιρὸς τῆς δόξης ἦλθεν.
Ἄς φανώμεν ἄξιοι ἐκείνων,
Ποῦ μᾶς ὤωσαν τὴν ἀρχήν.
Ἄς πατήσωμεν ἀνδρείως
Τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίδος.
Ἐκδικήσωμεν πατρίδος
Κάθε ὄνειδος αἰσχρόν.
Τὰ ὄπλα ἃς λάβωμεν.
Παῖδες Ἑλλήνων, ἄγωμεν,
Ποταμηδὸν ἐχθρῶν τὸ αἷμα
Ἄς τρέξῃ πρὸ ποδῶν †.

* Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐπιγραφόμενον «Νέα πολιτικὴ διοίκησις τῶν κατοίκων τῆς Ῥούμελης, τῆς Μ. Ἀσίας, τῶν μεσογείων νήσων καὶ τῆς Βλαχομολδαυίας», ἐκτυπωθὲν κρυφίως μετὰ τῶν ἄσμάτων τοῦ Ῥήγα καὶ τῶν πολιτικῶν κανονισμῶν, ἐθεωρεῖτο ἀπωλεσμένον· εὐτυχῶς ὁ ἐν Ζακύνθῳ καθηγητὴς κ. Π. Χιώτης, εὐρῶν ἀντίγραφον αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐγγράφοις ἐταίρου τοῦ Ῥήγα, τὸ ἐδημοσίευσε διὰ τοῦ Παρθενῶνος. (Τόμ. Α'. σ. 506—512. 545—556.)

** Iken, Eunomia. 1827. τ. II σ. 102.

*** Ἄδσ.

† Πρὸς τὴν πρώτην στροφήν καὶ τὴν ἐπὶ ἑξῆς

Ὅθεν εἶσθε τῶν Ἑλλήλων,
Κόκκαλα ἀνδρείωμένα,
Πνεύματα ἐσκορπισμένα,
Τώρα λάβετε πνοήν.
Ἐστὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μου
Ἀναγθῆτε ὅλα ὅμοῦ,
Τὴν ἐπτάλοφον ζητεῖτε
Καὶ νικάτε πρὸ παντοῦ.
Τὰ ὄπλα ἃς λάβωμεν κ. τ. λ.

Σπάρτη, Σπάρτη, τί κοιμάσαι
Ἵπνον λήθαργον βαθόν;
Ξύπνησον, κράζε Ἀθήνας
Σύμμαχον παντοτεινήν.
Ἐνθυμηθῆτε Λεωνίδου,
Ἡρώος τοῦ Ξακουστοῦ,
Τοῦ ἀνδρός ἐπαινουμένου,
Φοβεροῦ καὶ τρομεροῦ.
Τὰ ὄπλα ἃς λάβωμεν κ. τ. λ.

Ὅπου εἰς τὰς Θερμοπύλας
Πόλεμον αὐτὸς κρατεῖ,
Καὶ τοὺς Πέρσας ἀφανίζει
Καὶ αὐτῶν κατακρατεῖ,
Μὲ τριακοσίους ἀνδρας
Εἰς τὸ κέντρον προχωρεῖ,
Καὶ ὡς λέων θυμωμένος
Εἰς τὸ αἷμα τῶν βουτεῖ
Τὰ ὄπλα ἃς λάβωμεν κ. τ. λ.

Τὸ ἄσμα τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ πρώτῃ καταστραφείσῃ ἐκδόσει τῶν ποιημάτων τοῦ Ῥήγα, καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ ἐκδόσει, τῇ λάθρα ἐν Ἰασίῳ κατὰ τὸ 1814 τυπωθείσῃ. Ἐδημοσιεύθη προσέτι ἐν τῇ Εὐνομίᾳ τοῦ Iken *), καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ποιήσεως συγγραφῇ τοῦ

τοῦ Μασσαλιωτικοῦ·

Allons, enfants de la patrie
le jour de gloire est arrivé.
Contre nous de la tyrannie
L'étendard sanglant est levé.
Entendez-vous dans les campagnes
mugir ces ferores soldats?
Ils viennent jusque dans nos bras,
égorgé nos fils, nos compagnes!
Aux armes citoyens! formez vos bataillons:
Marchons, qu'un sang impur abreuve nos sillons!

* Iken, Eunomia 1827. τ. II σ. 103—105.

Elissen *). Ἐτυπώθη δὲ μετ' ἀγγλικῆς μεταφράσεως καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ τοῦ ποιήματος Childe Arold pilgrimage τοῦ Βύρωνος **). Γερμανικὴν δ' ἔμμετρον μετάφρασιν αὐτοῦ ἐποίησαν ὁ τε Iken καὶ ὁ Ellissen, γαλλικὴν τῶν δύο πρώτων στροφῶν καὶ τῆς ἐπιδόου ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερούλος ***) καὶ ἐξ αὐτοῦ παραλαβὼν ὁ Villeneuve, φιλέλλην λοχαγὸς τοῦ ἰππικοῦ ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ κατὰ τὸ 1825 καὶ 1826 †), ἰταλικὴν δὲ ὁ Ἰταλὸς μεταφραστὴς τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας τοῦ Νερούλου.

Ἄν ἡ ἀξία τῶν συγγραφέων, τῶν ποιητῶν πρὸ πάντων, ἐκρίνεται ἐκ τῆς ὠφελείας καὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἔσχον ἐπὶ τοῦ ἔθνους αὐτῶν, δὲν θὰ ἐσφάλλεται παντάπασιν ὁ ἀνομολογῶν τὸν Ῥήγα ποιητὴν ἐκ τῶν ἐξοχωτάτων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ τῷ ὄντι τὰ ᾄσματα τοῦ Ῥήγα ἐφέροντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, καὶ ἦσαν τοῖς ὑποδοῦλοις Ἕλλησι προσφιλέστατα. «Ὁ Ῥήγας, λέγει ὁ Ἰακωβάκης Ῥίζος Νερούλος, ἀφείς πλέον τὸν Νεύτωνα καὶ τὸν Εὐλήρον, ἔλαβεν ὡς ὑπογραμμὸν τὸν Τυρταῖον, καὶ συνέθεσεν ὕμνους πατριωτικούς, οὓς ἠλπίζε νὰ ψάλλῃ ἡμέραν τινα, ὀδηγῶν τὰς ἑλληνικὰς φάλαγγας. Γεγραμμένα εἰς καθαρεύουσιν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὰ ᾄσματα ταῦτα, ἐκοσμοῦντο καὶ διὰ τῶν καλλονῶν τῆς ἠρωϊκῆς ποιήσεως καὶ τῆς μουσικῆς. Διὰ τοῦτο κοινότατα ἐν τῇ Ἑλλάδι πάσῃ ἦσαν τὰ ᾄσματα τοῦ Ῥήγα· οἱ νέοι ὄλοι ἔψαλλον αὐτὰ ἐν ταῖς συναναστροφαῖς, ἐν τοῖς συμποσίοις, τὸν χειμῶνα παρὰ τὴν ἐστίαν, τὸ θέρος ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ἐλαιῶν καὶ τῶν πλατάνων. Τὰ ᾄσματα

* Elissen, Versuch einer Polyglotte der europaischen Poesie 1846 τ. I. σ. 344—345 πρὸς καὶ σ. 304—305.

** Βλ. Iken, Eunomia. τ. I. σ. 113. τ. II σ. 102.

*** Jacovaky Rizo Neroulo, Cours de littérature Grecque moderne. Genève 1827 p. 42—43.

† Villeneuve, journal fait en Grèce pendant les années 1825 et 1826. (Bruxelles 1827) p. 253—254.

ταῦτα, ἀψηφοῦντα τῶν βαρβάρων τὰ ὦτα, ἐψάλλοντο καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Σουλτάνου! Ἐγὼ αὐτὸς, παρευρεθεὶς ἐν εὐωχίαις Τούρκων μεγιστάνων, ἤκουσα αὐτοὺς διατάττοντας τοὺς Ἕλληνας μουσικούς νὰ τραγουδήσωσι τὸ ᾄσμα· «Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων.» Τὸ ᾄσμα δὲ τοῦτο τοσοῦτον ἦν διαδεδομένον, καὶ τοσοῦτον ἐκήλει τὰς ἀκοὰς τῶν Τούρκων ἢ μουσικὴ αὐτοῦ, ὥστε ἐγνώριζον ἐκ στήθους τὰς τρεῖς πρώτας λέξεις, χωρὶς νὰ εἰξεύρωσι τὴν σημασίαν αὐτῶν καὶ χωρὶς νὰ φροντίσωσι ποτε νὰ τὴν μάθωσι. Βεβαίως δὲ ἂν κατώρθουν νὰ ἐννοήσωσιν αὐτὸ, ἤθελον ἐκπέσει πολὺ τῆς εὐνοίας καὶ ὑπολήψεως τῶν ὁ πατριωτικὸς καὶ θούριος οὗτος ὕμνος, ὅστις ἐποιήθη κατὰ μίμησιν τοῦ μασσαλιωτικοῦ *).

Ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἐπιδράσεως τῶν ᾄσμάτων τοῦ Ῥήγα ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων παρέχει ἡμῖν ἡ ἀκόλουθος τοῦ γνωστοῦ συλλογέως τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾄσμάτων Φωριέλ διήγησις. «Κατὰ τὸ 1817, διηγείται ὁ φιλέλλην οὗτος Γάλλος, εἰς Ἕλληνα φίλος μου ἐταξείδεν ἐν Μακεδονίᾳ, συνοδευόμενος ὑπὸ τινος καλογήρου. Φθάσαντες εἰς τι χωρίον, οὗτινος τὸ ὄνομα δὲν ἐνθυμούμαι, ἐσταμάτησαν ἐκεῖ ὅπως ἀναπαυθῶσι καὶ λάβωσιν ἀναψυχὴν τινα εἰς τὸ ἐργαστήριον ἐνὸς ἀρτοποιοῦ, ὅστις ταυτοχρόνως ἦτο καὶ ὁ ξενοδόχος τοῦ τόπου. Ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τούτῳ ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν αὐτοῖς ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἀρτοποιοῦ. Ἦτο δὲ οὗτος νέος Ἠπειρώτης, ἔχων μεγαλοπρεπὲς ἀνάστημα καὶ καλλονὴν ἀγέρωχον· οἱ βραχίονες, τὸ στήθος καὶ αἱ γυμναὶ αὐτοῦ κνήμαι, ἀπεικόνιζον τὸν τύπον χάριτος, μετὰ ῥώμης ἠνωμένης. Παρατηρήσας κατ' ἀρχὰς ἀτενῶς τοὺς δύο ὁδοιπόρους, εἶπεν ἀκολούθως, στραφεὶς πρὸς τὸν λαϊκόν: «Εἰξεύρεις γράμματα;» Τούτου δὲ καταφατικῶς ἀπαντήσαντος, ὁ νέος Ἠπειρώτης τὸν παρεκάλεσε νὰ ἔλθῃ πρὸς στιγμὴν μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν παρακείμενον ἀγρόν. Ὁ ταξειδιώτης ἐδεχθη

*) Jacovaky Rizo Neroulo, l. c. σ. 41—42.